

SYNCHRÓNNE MODELÝ A MODELOVANIE URBANONÝM MIEST TRENČÍN, NOVÉ MESTO NAD VÁHOM, PIEŠŤANY V POVODÍ RIEKY VÁH

Pavol Odaloš

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
pavol.odalos@umb.sk

Abstract

Synchronous Models and Modelling of the Váh River Basin Urbanonymy (Trenčín, Nové Mesto nad Váhom, Piešťany)

The aim of the paper is to illustrate the modelling process and models of urbanonyms, namely those of Trenčín, Nové Mesto nad Váhom and Piešťany cities located in the Váh river basin. The A1 model is used in modelling. This model contains specific onymic signs present in its functional members. The urbanonymic formation has observable tendencies towards honorification and localization. The tendency towards honorification is shown by the glorification of contemporary and historical persons and events. The tendency towards localization retains the older names of the city and city parts and the names of contemporary national or transnational natural sites. Based on the urbanonymic formation norm determined by the presented tendencies, the modelling subsequently yielded mostly two-member models with a predominance of HCH and PÚ functional members. The VL and FA functional members are moderately frequent and the PC and PN functional members are sparse. The most frequent model is $A1 = PÚ + Ú$, with $A1 = HCH + U$, $A1 = U + HCH$, $A1 = VL + U$ and $A1 = (U) + PÚ$ being relatively frequent. Other two-member models are infrequent. One-member models did not occur, and three-member models were sparse. The presented models and modelling process are a contribution to the development of the Czecho-Slovak school of onomastic modelling.

Key words: Models, modelling, urbanonyms, cities in the Váh river basin

Zámerom textu je predstaviť modelovanie a modely urbanoným miest Trenčína, Nového Mesta nad Váhom a Piešťan, ktoré sa nachádzajú v povodí rieky Váh. Urbanonymum je vlastné meno urbanonymického objektu (námestia, ulice, nábrežia, radu, cesty a pod.) v urbanonymizovanom priestore (mesto, obec).

1. Vymedzenie modelovania

Budeme modelovať onymá na základe metodiky, ktorú sme použili pri modelovaní chrématoným, toponým aj kozmoným (Odaloš, 2015, 2021, 2023, 2024a v tlači, 2024b v tlači, 2024c v tlači, 2024d v tlači; Magda-Czekaj, Odaloš, 2022), súčasne nadväzujeme aj na

práce G. Rožaiia (2021a, 2021b), V. Gondekovej (2021a, 2021 b) a V. Vrajovej (2021, 2022) a ďalších banskobystričských lingvistov.

1.1. Vysvetlenie modelového prístupu

Cieľom modelového prístupu je zobrazenie propria ako prvku a typu v rámci určitého onomastického systému na základe dohodnutých symbolov. V. Blanár (1996, s. 168 – 171) a P. Odaloš (2015, s. 464 – 472) zostavujú model na základe antroponomastických a chrématonomastických príznakov. R. Šrámek (1999, s. 37) pracuje v rámci ojkonomastiky a J. Pleskalová (1992) v anojkonomastike so všeobecnými obsahovo-sémantickými kategóriami. V. Blanár používa termín obsahový model, R. Šrámek vzťahový model a P. Odaloš model A1. Modelový prístup v slovenskej onomastike rozpracoval V. Blanár na základe modelovania sémantických príznakov v živých osobných menách. Modelačný prístup v českej onomastike rozpracoval R. Šrámek na základe modelovania ojkoným prostredníctvom obsahovo-sémantických kategórií (Šrámek, 1972). J. Pleskalová (1992) aplikovala Šrámekove modely na všetky moravské a české anojkonymá, čo jej umožnilo zaznamenať nielen základné modely, ale vyprofilovať aj kombinované modely. Modelačný prístup v slovenskej onomastike ďalej rozpracoval P. Odaloš na základe modelovania sémantických príznakov v chrématonymách.

1.2. Charakteristika termínu model

Na označenie modelu používame termín model A1 (Odaloš, 2015). Je to model mapujúci obsahovú/významovú stránku urbanonyma, resp. ho možno pokladať za určitý pojmový ekvivalent obsahového modelu V. Blanára a vzťahového modelu R. Šrámka. Model A1 profilujeme ako model mapujúci sémantické príznaky druhových urbanonymických objektov. Urbanonymické príznaky sa budú premietiť do funkčných členov s onymickou hodnotou.

V modeli A1 budeme funkčné členy označovať:

- funkčný člen, ktoré vyjadruje sémantický príznak signalizujúci typ onymického vzťahu: U – urbanonymum,
- funkčné členy, ktoré vyjadrujú ďalšie sémantické príznaky: PÚ – príslušnosť k územi, HCH – honorifikačná charakteristika, VL – vlastnosť, FL – flóra (rastlinstvo), PČ – príslušnosť k času a PN – príslušnosť k národu.

1.3. Vysvetlenie ostatnej terminológie

Onymický model vo vlastnom mene je reálna onymická štruktúra, ktorá obsahuje konkrétne onymické príznaky zaznamenané vo funkčných členoch, napr. v urbanonyme Tatranská ul. má model podobu $A1 = PÚ + U$.

Sémantické pole onyma je kombinácia sémantických príznakov vo vlastnom mene, ktoré je vyjadrením prostredníctvom funkčných členov, napr. v urbanonyme Tatranská ul. je sémantické pole $PÚ + U$. Sémantické pole onyma má štrukturalistický súčtový charakter a je východiskovým pojmom slúžiacim prostredníctvom variácií na zovšeobecňovanie.

Typ onymického modelu vzniká na základe používania sémantického poľa príznačkov vo viacerých modeloch. Typ onymického modelu obsahuje sémantické pole v rôznych kombináciách sémantických príznačkov. Typ onymického modelu reprezentuje forma vyjadrenia najfrekventovanejšieho onymického modelu s použitým sémantickým poľom.

2. Technika modelovania a opis typov a modelov urbanoným

Kritériom rozčlenenia onymie bude počet funkčných členov v modeli, nie počet slov, pretože funkčný člen nemusí byť vyjadrený v propriu slovom. Modely urbanoným rozčleňujeme podľa počtu funkčných členov na jednočlenné, dvojčlenné a trojčlenné modely.

Funkčné členy modelov urbanoným. Funkčný člen U označuje druh vlastného mena urbanonymického objektu a je signalizovaný dvoma spôsobmi. Ak nie je funkčný člen U explicitne vyjadrený v modeli, tak ho do modelu na začiatok doplníme v okrúhlej zátvorke, aby bolo zreteľné, že ide o urbanonymum. Možné je tiež vyjadrenie typu urbanonymického vzťahu metonymickým spôsobom na základe vyjadrenia urbanonymického druhu v modeloch. Funkčné členy HCH, PÚ, VL, FL, PČ a PN vyjadrujú honorifikačnú charakteristiku, príslušnosť k priestoru, vlastnosť, flóru, príslušnosť k času a príslušnosť k národu.

2.1. Modelovanie urbanoným Trenčína

Výskumný materiál z Trenčína sme čerpali z hesla Zoznam ulíc a námestí v Trenčíne vo Wikipédii [online] (267 názvov).

Jednočlenný model sa nevyskytol.

Dvojčlenné modely

Typ urbanonymického modelu A1 = PÚ + U zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa PÚ + U v modeloch **A1 = PÚ + U** a **A1 = (U) + PÚ**.

Model A1 = PÚ + U (66), napr. *Liptovská ul., Saratovská ul., Západná ul., Kyjevská ul., Východná ul., Južná ul., Nábrežná ul., Vodárenská ul., Osvienčimská ul., Považská ul., Opatovská ul., Žilinská ul., Sibírska ul., Mlynská ul., Potočná ul., Opatovská ul., Železničná ul., Kubranská ul., Kubrická ul., Farská ul., Jaselská ul., Sadová ul., Súdna ul., Cintorínska ul., Tatranská ul., Záhradná ul., Beckovská ul., Družstevná ul., Inovecká ul., Lidická ul., Soblahovská ul., Strojárska ul., Nemocničná ul., Karpatská ul., Poľná ul., Biskupická ul., Javorinská ul., Záhumenská ul., Bratislavská ul., Piešťanská ul., Prístavná ul., Zlatovská ul., Veľkomoravská ul., Istebnícka ul., Kasárenská ul., Majerská ul., Okružná ul., Orechovská ul., Vlárská ul., Hrádzová ul., Hrabovská ul., Chotárska ul., Žabinská ul., Hanzlíkovská ul., Malozáblatská ul., Severná ul., Továrenská ul., Vážska ul., Brniarska ul., Školská ul., Zábľatská ul., Obchodná ul., Staničná ul.*

Model A1 = (U) + PÚ (46), napr. *Halalovka, Pod Skalkou, Pri Tepličke, Pod čerešňami, Horeblatie, Niva, Pod drievím, K výstavisku, Pod Sokolice, Pod horou, Pod lipami, Pod hájikom, Na Kamení, Pred poľom, Súvoz, Zábrady, Za humnami, Zelnice, K zábraniu, Ku Štvrtiam, Kúty, Pod*

Brezinou, Nad tehelňou, Pod lesoparkom, Na Zongorke, Pod Juhom, Belá, Nozdrkovice, Pod Komárky, Na záhumní, Súbrady, Na dolinách, Na kamenci, Na vinohrad, Na záhrade, K mlyniskám, Kňazské, Prúdy, Ku kyselke, Pri parku, Rybáre, Sigôtky, Cez obrady, Na pažiti, Lúčky, Pod privádzáčom.

Typ urbanonymického modelu $A1 = U + HCH$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $U + HCH$ v modeloch $A1 = U + HCH$ a $A1 = HCH + U$.

Model $A1 = U + HCH$ (47), napr. *Ul. Jána Halaja, Ul. Karola Šmidkeho, Ul. Ladislava Novomeského, Ul. gen. Svobodu, Ul. Mateja Belu, Ul. gen. Viesta, Ul. gen. Goliana, Ul. Martina Rázusa, Ul. kpt. Nálepku, Ul. 17. novembra, Ul. Márie Turkovej, Ul. Ivana Kraska, Ul. 10. apríla, Ul. gen. Milana Rastislava Štefánika, Ul. Jána Derku, Ul. Jána Fabu, Ul. Martina Hricku, Ul. Jozefa Braneckého, Ul. Mirka Nešpora, Ul. kniežaťa Pribinu, Ul. 1. mája, Ul. Marka Aurélie, Ul. Vojtecha Zamarovského, Ul. Jána Lipského, Ul. MUDr. Alojza Churu, Ul. Daniela Krmana, Ul. Ivana Olbrachta, Ul. Jána Baltazára Magina, Ul. Janka Kráľa, Ul. 28. októbra, Ul. kpt. Jaroša, Ul. Sama Chalupku, Ul. Jána Zemana, Ul. Eudovíta Stárka, Ul. Vladimíra Roya, Ul. Jána Holého, Ul. Matice slovenskej, Ul. Michala Kišša, Ul. Jána Psotného, Ul. Jána Prháčka, Ul. Vladimíra Predmerského, Ul. Pavla Ondráčka, Nám. sv. Anny, Nám. SNP, Holubyho nám., Nám. prof. Hlaváča, Nám. sv. rodiny.*

Model $A1 = HCH + U$ (42), napr. *Bazovského ul., Šafárikova ul., Vansovej ul., Hodžova ul., Hurbanova ul., Jiráskova ul., Komenského ul., Smetanova ul., Švermova ul., Gagarinova ul., Šoltésovej ul., Clementisova ul., Pádivého ul., Kukučínova ul., Hviezdoslavova ul., Matúšova ul., Palackého ul., Sládkovičova ul., Vajanského ul., Bernolákova ul., Kmeťova ul., Kollárova ul., Kuzmányho ul., Jesenského ul., Jilemnického ul., Moyzesova ul., Bezručova ul., Kalinčiakova ul., Palárikova ul., Puškinova ul., Riznerova ul., Sasinkova ul., Bottova ul., Brančíkova ul., Rastislavova ul., Svätoplukova ul., Jánošíkova ul., Medňanského ul., Podjavorinskej ul., Radlinského ul., Štúrova ul., Mariánske nám.*

Model $A1 = FL + U$ (23), napr. *Dubová ul., Rozmarínová ul., Stromová ul., Narcisová ul., Jahodová ul., Ružová ul., Kvetinová ul., Šafránová ul., Slivková ul., Hroznová ul., Tramínová ul., Rizlingová ul., Rulandská ul., Muškátová ul., Brezová ul., Javorová ul., Jedľová ul., Kvetová ul., Lipová ul., Orgovánová ul., Višňová ul., Zelená ul., Ovocná ul.*

Typ urbanonymického modelu $A1 = VL + U$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $VL + U$ v modeloch $A1 = VL + U$ a $A1 = U + VL$.

Model $A1 = VL + U$ (36), napr. *Lavičková ul., Študentská ul., Jasná ul., Tichá ul., Mníšna ul., Hasičská ul., Hviezdová ul., Električná ul., Šťastná ul., Rybárska ul., Piaristická ul., Krátka ul., Nová ul., Veterná ul., Panenská ul., Odevná ul., Úzka ul., Lesnícka ul., Bavlnárska ul., Kožušnícka ul., Široká ul., Detská ul., Hlavná ul., Poľovnícka ul., Poľnohospodárska ul., Slnecná ul., Mládežnícka ul., Brigádnická ul., Armádna ul., Partizánska ul., Legionárska ul., Budovateľská ul., Mierové nám.*

Model $A1 = U + VL$ (1), napr. *Ul. kragujevackých hrdinov.*

Model $A1 = PČ + U$ (1), napr. *Jarná ul.*

Trojčlenné modely

Model A1 = (U) + VL + PÚ (6), napr. *Dolný Šianec, Horný Šianec, Dolné Pažite, Horná Orechová, Dolné Hony, Nové Prúdy*.

Model A1 = (U) + VL + VL (1), napr. *K dolnej stanici*.

2.2. Modelovanie urbanoným Nového Mesta nad Váhom

Výskumný materiál z Nového Mesta nad Váhom sme čerpali z hesla Zoznam ulíc a námestí v Novom Meste nad Váhom [online] vo Wikipédii (96 názvov ulíc).

Jednočlenný model sa nevyskytol.

Dvojčlenné modely

Typ urbanonymického modelu A1 = HCH + U zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa HCH + U v modeloch **A1 = HCH + U** a **A1 = U + HCH**.

Model A1 = HCH + U (28), napr. *Bajzova ul., Benkova ul., Bernolákova ul., Čulenova ul., Ctiborova ul., Dibrovova ul., Fándlyho ul., Hečkova ul., Hurbanova ul., Jánošíkova ul., Jesenského ul., Jilemnického ul., Kmeťova ul., Komenského ul., Krčméryho ul., Kukučínova ul., Kuzmányho ul., Langsfeldova ul., Podjavorinskej ul., Royova ul., Sasinkova ul., Svätoplukova ul., Šafárikova ul., Škultétyho ul., Šoltésovej ul., Štúrova ul., Tajovského ul., Vajanského ul.*

Model A1 = U + HCH (15), napr. *Ul. 1. mája, Ul. československej armády, Ul. Dominika Štubňu, Ul. Dr. Ivana Markoviča, Ul. Fraňa Kráľa, Ul. Júliusa Gábriša, Ul. Jakuba Hašku, Ul. Jána Kollára, Ul. Juraja Kréna, Ul. Jozefa Weisseho, Ul. kpt. Nálepku, Ul. kpt. Uhra, Ul. Martina Rázusa, Ul. Ondreja Plachého, Ul. Petra Matejku*.

Typ urbanonymického modelu A1 = VL + U zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa VL + U v modeloch **A1 = VL + U**, **A1 = U + VL** a **A1 = (U) + VL**.

Model A1 = VL + U (17), napr. *Brigádnická ul., Kamenná ul., Košíkárská ul., Krátka ul., Športová ul., Lesnícka ul., Malá ul., Nová ul., Odborárska ul., Partizánska ul., Poľovnícka ul., Priemyselná ul., Robotnícka ul., Slnečná ul., Tichá ul., Vinohradnícka ul., Vysoká ul.,*

Model A1 = U + VL (1), napr. *Ul. obrancov mieru*.

Model A1 = (U) + VL (1), napr. *Kľčové*.

Model A1 = PÚ + U (28), napr. *Banská ul., Beckovská ul., Bočná ul., Bohuslavická ul., Bratislavská ul., Dolná ul., Dukelská ul., Haluzická ul., Inovecká ul., Izbická ul., Javornícka ul., Južná ul., Karpatská ul., Kočovská ul., Železničná ul., Lieskovská ul., Mnešická ul., Mostová ul., Piešťanská ul., Poľná ul., Sadová ul., Severná ul., Srnianska ul., Stredná ul., Tehelná ul., Tematínska ul., Trenčianska ul., Záhradná ul.*

A1 = FL + U (2), napr. *Ružová ul., Zelená ul.*

A1 = PČ + U (2), napr. *Jarná ul., Letná ul.*

A1 = PN + U (2), napr. *Slovenská ul., Turecká ul.*

Trojčlenný model sa nevyskytol.

2.3. Modelovanie urbanoným Piešťan

Výskumný materiál z Piešťan sme čerpali z hesla Zoznam ulíc, námestí a nábřeží v Piešťanoch [online] vo Wikipédii (151 názvov ulíc).

Jednočlenný model sa nevyskytol.

Dvojčlenné modely

Typ urbanonymického modelu $A1 = HCH + U$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $HCH + U$ v modeloch $A1 = HCH + U$ a $A1 = U + HCH$.

Model $A1 = HCH + U$ (36), napr. *Bajzova ul., Beethovenova ul., Bernolákova ul., Čkalovova ul., Dičovova ul., Fándlyho ul., Haluzického ul., Holého ul., Holubyho ul., Hurbanova ul., Hviezdoslavova ul., Chalupkova ul., Jánošíkova ul., Kalinčiakova ul., Kollárova ul., Komenského ul., Kukorelliho ul., Kuzmányho ul., Mariánske nám., Matušková ul., Mojžírova ul., Moyzesova ul., Mudroňova ul., Nálepková ul., Palárikova ul., Radlinského ul., Rastislavova ul., Royova ul., Sasinkova ul., Sládkovičova ul., Svätoplukova ul., Šafárikova ul., Štefánikova ul., Štúrova ul., Urbánkova ul., Winterova ul.*

Model $A1 = U + HCH$ (28), napr. *Nám. 1. mája, Ul. 8. mája, Ul. Adama Trajana, Ul. Alexandra Dubčeka, Ul. Alexandra Šindelára, Ul. Andreja Hlinku, Ulica Dominika Tatarku, Ul. Františka Ernesta Scherera, Ul. Eugena Suchoňa, Ul. Ivana Stodolu, Ul. Jána Kupeckého, Ul. Janka Jesenského, Ul. Jeana Sibelia, Ul. Jonáša Záborského, Ul. Mateja Bela, Ul. Miku Waltariho, Ul. Nikolu Teslu, Ul. Paava Nurmeho, Ul. podplukovníka Vojtecha Ábela, Ul. svätého Štefana, Nám. Janka Kráľa, Nám. SNP, Nám. Jozefa Murgaša, Nábr. Ivana Krasku, Nábr. Juraja Werinera, Nábr. Justusa Jána Torkosa, Nábr. Kolomana Fodora.*

Typ urbanonymického modelu $A1 = PÚ + U$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $PÚ + U$ v modeloch $A1 = PÚ + U$ a $A1 = (U) + PÚ$.

Model $A1 = PÚ + U$ (41), napr. *Baltská ul., Beckovská ul., Bratislavská ul., Cintorínska ul., Čachtická ul., Detvianska ul., Družstevná ul., Fínska ul., Heinolská ul., Helsinská ul., Javornícka ul., Jazerná ul., Južná ul., Kláštorňá ul., Košecká ul., Krajinská ul., Kúpeľná ul., Lúčna ul., Lužná ul., Mliekarenská ul., Mlynská ul., Nitrianska ul., Obchodná ul., Okružná ul., Orviská cesta, Poštová ul., Považská ul., Prístavná ul., Sadová ul., Sibírska ul., Sibotská ul., Skalná ul., Staničná ul., Teplická ul., Valová ul., Vážska ul., Vodárenská ul., Vrbovská cesta, Záhradná ul., Žilinská cesta.*

Typ urbanonymického modelu $A1 = VL + U$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $VL + U$ v modeloch $A1 = VL + U$ a $A1 = U + VL$.

Model $A1 = VL + U$ (29), napr. *Dlhá ul., Domkársky rad., Dopravná ul., Golfová ul., Hlboká ul., Hospodárska ul., Jachtárska ul., Jantárová ul., Jozefská ul., Konečná ul., Križna ul., Malá ul., Nová ul., Panenská ul., Priemyselná ul., Rekreačná ul., Slnčná ul., Tichá ul., Úzka ul.,*

Valašská ul., Veslárska ul., Veterná ul., Vysoká ul., Zavretý kút, Detská ul., Partizánska ul., Robotnícka ul., Brigádnická ul., Mierová ul.

Model A1 = U + VL (1), napr. *Nám. slobody*.

Model A1 = FL + U (9), napr. *Agátová ul., Brezová ul., Dubová ul., Gaštanová ul., Javorová ul., Lipová ul., Ružová ul., Topoľová ul., Ovocná ul.*

Model A1 = (U) + PÚ (5), napr. *Hoštáky, K lodenici, Na Lehote, Pod Nábonom, Pod Párovcami*.

Model A1 = PČ + U (2), napr. *Jarná ul., Letná ul.*

Trojčlenný model sa nevyskytol.

3. Analýza typov a modelov urbanoným

3.1. Formalizácia modelov

Urbanonýmá ako vlastné mená urbanonymického objektu v urbanonymizovanom priestore sú formalizované, pretože väčšinou obsahuje v rámci tvaru spresnenie, o ktorú časť urbanonymického priestoru ide, napr. *ulica* ako upravená cesta obyčajne s dvomi radmi domov (Krátky slovník slovenského jazyka, ďalej KSSJ, 2003, s. 800), *námestie* ako nezastavané priestranstvo medzi priečeliami v meste (KSSJ, 2003, s. 361), *cesta* ako užší pruh zeme upravený na premávku (KSSJ, 2003, s. 85), *nábregie* ako upravený priestor pozdĺž toku rieky (KSSJ, 2003, s. 349), *ulička* ako priechod (KSSJ, 2003, s. 800), *trieda* ako široká ulica vo veľkom meste (Slovník slovenského jazyka, 1964, s. 577) a pod. Uvedená formalizovaná podoba urbanoným sa potom automaticky dostáva aj do modelu urbanonyma, keďže obsahuje vyjadrené druhové apelatívum. Z 514 modelov má 462 formalizovanú podobu a 52 modelov má neformalizovanú podobu bez vyjadrenia urbanonymizovaného priestoru, model potom tvorí terénny názov alebo iná terénna charakteristika.

3.2. Frekvencia funkčných členov

V 514 modeloch funguje 521 funkčných členov, ktoré vyjadrujú sémantickú charakteristiku.

Najfrekventovanejším funkčným členom je HCH, ktorá je použitá **196-krát**. Sémantické spektrum príznakov funkčného člena HCH je tvorené:

-sémantickým príznakom zoslavňujúcim rôzne výročia, udalosti a určité subjekty, napr. *Ul. 1. mája, Ul. 8. mája, Ul. 10. apríla, Ul. 17. novembra, Ul. 28. októbra, Nám. SNP, Ul. československej armády, Ul. Matice slovenskej*,

-sémantickým príznakom honorifikujúcim rôzne osoby rozlične profesiovo zamerané:

-spisovateľov, napr. *Bajzova ul., Bezručova ul., Bottova ul., Fándlyho ul., Hečkova ul., Holého ul., Hurbanova ul., Hviezdoslavovo ul., Chalupkova ul./Ul. Sama Chalupku, Jesenského ul./Ul. Janka Jesenského, Jilemnického ul., Jiráskova ul., Kalinčiakova ul., Kollárova ul./Ul. J. Kollára, Krčméryho ul., Kukučínova ul., Kuzmányho ul., Nábr. Ivana Krasku, Matúškova ul., Palárikova ul., Podjavorinskej ul., Puškinova ul., Riznerova ul., Royova ul./Ul. Vladimíra Roya,*

Sládkovičova ul., Šoltésovej ul., Tajovského ul., Ul. Adama Trajana, Ul. Daniela Krmana, Ul. Dominika Štubňu, Ul. Dominika Tatarku, Ul. Fraňa Kráľa, Ul. Ivana Olbrachta, Ul. Ivana Stodolu, Ul. Jána Baltazára Magina, Ul. Janka Kráľa, Ul. Jonáša Záborského, Ul. Jozefa Braneckého, Ul. Ladislava Novomeského, Ul. Michala Kišša, Ul. Martina Rázusa, Ul. Miku Waltariho, Ul. Vojtecha Zamarovského, Vajanského ul., Vansovej ul.,

-hudobných skladateľov, napr. *Beethovenova ul., Pádivého ul., Smetanova ul./Ul. Eugena Smetanu, Ul. Jeana Sibelia,*

-výtvarných umelcov (maliarov, grafikov, výtvarníkov), napr. *Bazovského ul., Benkova ul., Medňanského ul., Ul. Jána Kupeckého, Ul. Juraja Kréna, Ul. Petra Matejku,*

-vedcov a polyhistorov (jazykovedcov, literárnych vedcov, historikov, vynálezcov, konštruktérov, kartografov, banských odborníkov, budovateľov kúpeľov a pod.), napr. *Bernolákova ul., Holubyho nám., Kmeťova ul., Komenského ul., Nám. Jozefa Murgaša, Palackého ul., Radlinské ul., Sasinkova ul., Šafárikova ul., Štúrova ul., Ul. Jána Lipského, Ul. Mateja Belu, Ul. Nikolu Teslu, Winterova ul.,*

-politikov, vojakov a bojovníkov proti fašizmu, národovcov, napr. *Clementisova ul., Čkalovova ul., Čulenova ul., Dibrovova ul., Kukorelliho ul., Mudroňova ul., Langsfeldova ul., Ul. Alexandra Dubčeka, Ul. Andreja Hlinku, Ul. Dr. Ivana Markoviča, Ul. gen. Goliana, Ul. Ul. gen. Svobodu, Ul. gen. M. R. Štefánika/Štefánikova ul., Ul. gen. Viesta, Ul. Jána Derku, Ul. Jána Prháčka, Ul. Jána Psoťného, Ul. Karola Šmidkeho, Ul. kpt. Jaroša, Ul. kpt. Nálepku/Nálepkova ul., Ul. kpt. Uhra, Ul. Márie Turkovej, Ul. Mirka Nešpora, Švermova ul.*

-ďalších významných osobnosti (richtárov, mešťanostov, kniežat, kňazov, hercov, architektov, lekárov, pedagógov, športovcov, kozmonautov, historických osôb/osobností a pod.), napr. *Brančíkova ul., Ctiborova ul., Gagarinova ul., Jánošíkova ul., Matúšova ul., Ul. Marka Aurélia, Nábr. Kolomana Fodora, Nám. prof. Hlaváča, Ul. Františka Ernesta Scherera, Mojmírova ul., Moyzesova ul., Rastislavova ul., Svätoplukova ul., Ul. Alexandra Šindelára, Ul. Jakuba Hašku, Ul. Jána Zemana, Ul. Júliusa Gábriša, Ul. Justína Jána Torkosa, Ul. kniežata Pribinu, Ul. Eudovíta Stárka, Ul. MUDr. Alojza Churu, Ul. Paava Nurmeho, Ul. Vladimíra Predmerského.*

Veľmi frekventovaným funkčným členom je PÚ, ktoré sa vyskytuje **192-krát.** Sémantické spektrum príznakov funkčného člena PÚ je tvorené:

-sémantickým príznakom podľa vzdialenejších objektov (vrchov, pohorí, regiónov, štátov, miest, obcí, hradov), napr. *Baltská ul., Beckovská ul., Biskupická ul., Bohuslavická ul., Bratislavská ul., Brnianska ul., Čachtická ul., Detsianska ul., Dukelská ul., Fínska ul., Haluzická ul., Helsinská ul., Inovecká ul., Izbická ul., Jaselská ul., Javornická ul., Karpatská ul., Kočovská ul., Košecká ul., Kyjevská ul., Lidická ul., Lieskovská ul., Liptovská ul., Nitrianska ul., Orviská cesta, Osvienčimská ul., Považská ul., Saratovská ul., Sibírska ul., Soblahovská ul., Srnianska ul., Tatranská ul., Tematínska ul., Vážska ul., Veľkomoravská ul., Vlárská ul., Vrbovská cesta, Žilinská cesta,*

-sémantickým príznakom podľa bližších objektov v rámci mesta:

-sémantickým príznakom podľa umiestnenia/polohy na určitom území, v istom bode, napr. *Belá, Bočná ul., Dolná ul., Hoštáky, Na Lehote, Halalovka, Horeblatie, Chotárna ul., Istebnícka ul., Južná ul., Kňazské, Kubrická ul., Kúty, Lúčky, Lúčna ul., Lužná ul., Majerská ul., Malozáblatská ul., Mnešická ul., Na dolinách, Na kamenci, Na Kameni, Na pažite, Na vinograd, Na zábrade, Na Záhumní, Na Zongorke, Nozdrkovice, Opatovská ul., Okružná ul., Potočná ul., Prúdy, Rybáre, Severná ul., Sigôtky, Sibotská ul., Skalná ul., Stredná ul., Súvoz, Súbrady, Vážska ul., Východná ul., Zábrady, Záblatská ul., Záhumenská ul., Západná ul., Zelnice,*

-sémantickým príznakom podľa umiestnenia/polohy nad alebo pod objektom, smerom k objektu, pri objekte, pred alebo za objektom, napr. *Cez ohrady, K mlyniskám, K lodenici, K výstavisku, Ku kyselke, Ku Štvrtiam, K zábraniu, Nad tehelňou, Pod Brezinou, Pod čerešňami, Pod drevím, Pod hájikom, Pod horou, Pod Juhom, Pod Komárky, Pod lesoparkom, Pod lipami, Pod Náhonom, Pod Párovcami, Pod privádzačom, Pod Skalkou, Pod Sokolice, Pred poľom, Pri parku, Pri Tepličke, Za humnami, Za tehelňou,*

-sémantickým príznakom podľa objektov vytvorených človekom, napr. *Banská ul., Cintorínska ul., Družstevná ul., Farská ul., Hrádzová ul., Kasárenská ul., Kláštorňá ul., Kúpeľná ul., Mliekarenská ul., Mlynská ul., Mostová ul., Nábrežná ul., Nemocničná ul., Obchodná ul., Poštovná ul., Prístavná ul., Sadová ul., Staničná ul., Strojárska ul., Súdna ul., Školská ul., Tehelňá ul., Továrenská ul., Vodárenská ul., Záhradná ul., Železničná ul.*

Frekventovaný je aj funkčný člen VL, ktorý sa vyskytuje 92-krát. Sémantické spektrum príznakov funkčného člena VL je tvorené:

-sémantickým príznakom podľa reálnych alebo analogických vlastností ulice, napr. *Armádna ul., Dlhá ul., Dopravná ul., Električná ul., Golfová ul., Hlavná ul., Hlboká ul., Hviezdová ul., Jasná ul., Kamenná ul., Konečná ul., Krátka ul., Krížna ul., Lavičková ul., Malá ul., Mierová ul./Mierové nám., Nám. slobody, Nová ul., Odevná ul., Panenská ul., Priemyselná ul., Rekreačná ul., Slniečna ul., Široká ul., Športová ul., Šťastná ul., Tichá ul., Úzka ul., Veterná ul., Vysoká ul., Zavretý kút,*

-sémantickým príznakom podľa vlastností skupín obyvateľov, napr. *Bavlnárska ul., Brigádnická ul., Budovateľská ul., Detská ul., Domkársky rad, Hasičská ul., Hospodársky rad, Jachtárska ul., Jozefská ul., Košíkarska ul., Kožušnícka ul., Legionárska ul., Lesnícka ul., Mládežnícka ul., Mníšna ul., Odborárska ul., Partizánska ul., Piaristická ul., Poľnohospodárska ul., Poľovnícka ul., Robotnícka ul., Rybárska ul., Študentská ul., Ul. obrancov mieru, Ul. kragujevackých hrdinov, Valašská ul., Veslárska ul., Vinohradnícka ul.*

-sémantickým príznakom podľa minerálov, mineralizovaných prvkov ako metaforických vlastností ulice, napr. *Jantárová ul.*

Používaný je aj funkčný člen FL 34-krát. Sémantické spektrum príznakov funkčného člena VL je tvorené:

-sémantickým príznakom podľa rastlín, napr. *Hroznová ul., Jahodová ul., Muškátová ul., Narcisová ul., Rizlingová ul., Rulandská ul., Ružová ul., Rozmarínová ul., Šafránová ul., Tramínová ul.,*

-sémantickým príznakom podľa kríkov a stromov, napr. *Agátová ul.*, *Brezová ul.*, *Dubová ul.*, *Gaštanová ul.*, *Javorová ul.*, *Jedľová ul.*, *Lipová ul.*, *Orgovánová ul.*, *Slivková ul.*, *Topoľová ul.*, *Višňová ul.*

-sémantickým príznakom podľa iných aspektov flóry, napr. *Stromová ul.*, *Kvetinová ul.*, *Kvetová ul.*, *Ovocná ul.*, *Zelená ul.*

Menej sa používa funkčný člen **PČ** (5), ktorý vyjadruje časové charakteristiky, napr. *Jarná ul.* (3x), *Letná ul.* (2x) a funkčný člen **PN** (2), ktorý označuje národné špecifiká, napr. *Slovenská ul.*, *Turecká ul.*

3.3. Frekvencia typov modelov a modelov urbanoným

V rámci urbanoným dominujú dvojčlenné modely (507 modelov), trojčlenných modelov je výrazne menej (7 modelov) a jednočlenné modely sa nevyskytovali.

Dvojčlenné modely reprezentuje väčšina typov modelov a modelov.

Najfrekventovanejším typom modelu je typ **A1 = HCH + U (196 modelov)**, ktorý je kombináciou sémantického poľa HCH + U v modeloch **A1 = HCH + U (106 modelov)** a **A1 = U + HCH (90 modelov)**. Frekventovanejším v rámci typu je model **A1 = HCH + U**, ktorý obsahuje v anteponovanej pozícii honorifikačnú charakteristiku a v postpozícii druhové meno. Frekventovaný je aj model **A1 = U + HCH**, ktorý obsahuje v anteponovanej pozícii druhové meno, väčšinou ulicu, a v postpozícii honorifikovanú osobu. Konštrukcia modelu je komunikačne menej výhodná, lebo obsahuje tri slová.

Veľmi frekventovaným typom modelu je aj typ modelu **A1 = PÚ + U (186 modelov)**, ktorý je kombináciou sémantického poľa PÚ + U v modeloch **A1 = PÚ + Ú (135 modelov)** a **A1 = (U) + PÚ (51 modelov)**. Frekventovanejším v rámci typu je model **A1 = PÚ + U**, ktorý je najfrekventovanejším modelom vôbec. Model obsahuje v anteponovanej pozícii príslušnosť k miestu a v postponovanej pozícii druhové urbanonymum. V rámci druhu funguje aj model **A1 = (U) + PÚ (51 modelov)**, ktorý neobsahuje druhové vyjadrenie urbanonyma no obsahuje špecifikáciu miesta v rámci chotára, obce či mesta.

Pomerne frekventovaný je aj typ modelu **A1 = VL + U (84 modelov)**, ktorý je kombináciou sémantického poľa VL + U v modeloch model **A1 = VL + U (80 modelov)**, **A1 = U + VL (3 modely)** a **A1 = (U) + VL (1 model)**, ktoré vyjadrujú určitú reálnu či metaforickú vlastnosť urbanonyma.

Pomerne frekventovaný je aj model **A1 = FL + U (34 modelov)**, ktorý označuje rôzne druhy flóry. Málo frekventované sú modely **A1 = PČ + U (5 modelov)** a **A1 = PN + U (2 modely)**.

Trojčlenné modely

Frekventovanejší je model **A1 = (Ú) + VL + PÚ (6 modelov)**.

Funguje aj trojčlenný model **A1 = VL + VL + U (1 modely)**.

Záver

Pri tvorbe urbanoným miest v povodí rieky Váh sa prejavuje tendencia k honorifikácii a tendencia k lokalizácii. Tendencia k honorifikácii sa prejavuje zoslavňovaním osôb a udalostí spojených s minulosťou aj súčasnosťou. Tendencia k lokalizácii územných objektov fixuje staršie názvy územia mesta a jej častí a súčasné prírodné objekty národného alebo nadnárodného charakteru. Na základe normy tvorby urbanoným determinovanej predstavenými tendenciami sa následne pri modelovaní vyprofilovali dominantné dvojčlenné modely s prevahou funkčných členov HCH a PÚ. Funkčné členy VL a FA sú stredne frekventované a funkčné členy PČ a PN sú málo frekventované. Najfrekventovanejším je model $A1 = PÚ + Ú$, pomerne frekventované sú modely $A1 = HCH + U$, $A1 = U + HCH$, $A1 = VL + U$ a $A1 = (U) + PÚ$. Ostatné dvojčlenné modely sú málo frekventované. Jednočlenné modely sa nevyskytli a trojčlenné modely sa uplatnili okrajovo.

LITERATÚRA

- BLANÁR, V. *Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)*. Bratislava: Veda, 1996, 250 s.
- GONDEKOVÁ, V. Synchronne modely a modelovanie inštitucioným v rámci Ministerstva vnútra SR. In: *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021a, s. 231 – 240.
- GONDEKOVÁ, V. Synchronne modely a modelovanie vlastných mien čaju, kávy a cukroviniek. In: *Nová filologická revue*, 13, 2021b, č. 1, s. 208 – 222.
- Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda, 2003, 985 s.
- KRŠKO, J.: *Hydronymia povodia Turca*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003, 167 s.
- MAGDA-CZEKAJ, M., ODALOŠ, P. Modely vlastných mien slovenských, českých a poľských pív. In: *Człowiek wobec żywiolów. Perspektywa interdyscyplinarna*, Słupsk, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, 2022, s. 145 – 158.
- ODALOŠ, P. Modelovanie a modely chrématoným. In: *19. slovenská onomastická konferencia*. Bratislava, Veda, 2015, s. 464 – 472.
- ODALOŠ P. Synchronne modely a modelovanie ideoným. In: *Folia onomastica Croatica*, 2021, č. 30, s. 77 – 101.
- ODALOŠ, P. Česko-slovenská škola onomastického modelovania. Modelovanie chrématoným. In: *Slavica Slovaca*, 58, 2023, č. 1, s. 38 – 55.
- ODALOŠ, P. Modelovanie a modely kozmoným. Vlastné mená kozmických objektov v Slnčnej sústave. In: *Štýl a text v jazykovej interakcii*. Prešov, 28. – 29. júna 2023. Prešov, 2024a (v tlači).
- ODALOŠ, P. Modelovanie a modely toponým a kozmoným. In: *22. slovenská onomastická konferencia*, Trnava, 2024b (v tlači).
- ODALOŠ, P. Modelovanie urbanoným stredoslovenských banských miest (Kremnica, Banská Štiavnica, Banská Bystrica). In: *Synchronia i diachronia – zblíženia i dialogi*. Od

- świata do języka – stałość i zmienność w językach słowiańskich*. Toruń, 6-7 października 2023 roku. Toruń, 2024c (v tlači).
- ODALOŠ, P. Synchronne modely a modelovanie hydroným rieky Turiec. In: *Studia Philologica Velikotarnovskej univerzity*, 42, 2024d, č. 1 (v tlači).
- Slovník slovenského jazyka, IV., s – u*, Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964, 760 s.
- PLESKALOVÁ, J. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany. H & H, 1992. 151 s.
- ROŽAI, G. Modelovanie inštitucioným zo zdravotníckej a sociálnej oblasti. In: *Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021a, s. 333 – 345.
- ROŽAI, G. Synchronne modely a modelovanie vlastných mien nealkoholických nápojov. In: *Nová filologická revue*, 13, č. 1, 2021b, s. 166 – 179.
- ŠRÁMEK, R.: Toponymické modely a toponymický systém. In: *Slovo a slovesnost*, 33, 1972, č. 4, 304 – 318.
- ŠRÁMEK, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s.
- VRAJOVÁ, V. Vlastné mená výživových doplnkov a voľne predajných liekov pre dospelých. In: *Nová filologická revue*, 13, 2021, č. 1, s. 131 – 155.
- VRAJOVÁ, V. Názvy vybraných výživových doplnkov a voľnopredajných liekov na Slovensku. In: *Súčasná slovakistika – súradnice a vektory*. Sofia: Universitetsko Izdatelstvo Sv. Kliment Okhridski, 2022, s. 111 – 119.
- Zoznam ulíc a námestí v Novom Meste nad Váhom, [online],
https://sk.wikipedia.org/wiki/Zoznam_ulíc_a_námestí_v_Novom_Meste_nad_Váhom
[15.3.2024].
- Zoznam ulíc a námestí v Trenčíne, [online],
https://sk.wikipedia.org/wiki/Zoznam_ulíc_a_námestí_v_Trenčíne [15.3.2024].
- Zoznam ulíc, námestí a nábřeží v Piešťanoch, [online],
https://sk.wikipedia.org/wiki/Zoznam_ulíc,_námestí_a_nábřeží_v_Piešťanoch
[15.3.2024].

Accessible summary

The paper focuses on street and square names models of three Slovak towns located by the Váh River. These are the cities of Trenčín, Nové Mesto nad Váhom and Piešťany. The models record the semantic characteristics of streets and squares in their proper names. The models contain a wide range of semantic characteristics related to the city landscape, personal characteristics of people, characteristics of urban spaces, vegetation, and temporal and national characteristics. The models present a contemporary perspective on the naming of streets and squares and reflect the cultural preferences of the creators of street and square names.

Publikácia je výstupom z grantu VEGA č. 1/0378/21 Synchronne modely a modelovanie toponým a kozmoným.